

MATERJAŁY DO MONOGRAFJI
POWIATU BIAŁOSTOCKIEGO

Nr. 1

FRANCISZEK LUDERA
Delegat Państwowej Rady Ochrony Przyrody

**ROŚLINNOŚĆ
OKOLIC
BIAŁEGOSTOKU**

Białystok 1934

WYDAWNICTWO ODDZIAŁU BIAŁOSTOCKIEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

MATERJAŁY DO MONOGRAFJI POWIATU BIAŁOSTOCKIEGO

Nr. 1.

FRANCISZEK LUDERA

Delegat Państwowej Rady Ochrony Przyrody

R O Ś L I N N O Ś Ć OKOLIC BIAŁEGOSTOKU

Białystok 1934

Wydawnictwo Oddziału Białostockiego Polskiego Towarzystwa
Krajoznawczego. — Skład Główny w Księgarni Nauczycielskiej
w Białymstoku, ul. Kilińskiego Nr. 10

282787

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

FUW0167919

=====
Drukarnia
„Lechja”
Białystok
Rynek
Kościuszki 15
Telefon 6-11
=====

Roślinność
Okolic
Białegostoku

b-519/04

PRZEDMOWA

W przedmowie do wydanego w roku w roku 1933 Przewodnika po Białymstoku i okolicy—pióra mgr. fil. p. Michała Goławskiego — Zarząd Oddziału Białostockiego Polskiego T-wa Krajoznawczego zaznaczył, że wydawnictwo to miało zapoczątkować zbieranie materiałów do Przewodnika po Województwie Białostockiem.

Powstanie Okręgu Białostockiego Polskiego T-wa Krajoznawczego zdejmie z bark naszego oddziału obowiązek zrealizowania własnymi siłami zamierzenia tego, gdyż tylko zbiorowym wysiłkiem wszystkich oddziałów, przy pomocy materialnej samorządów może być wydany Przewodnik po Województwie Białostockiem.

Zdajemy sobie sprawę, że wydanie takiego przewodnika nie powinno powstrzymać pracy nad gromadzeniem materiałów oryginalnych do monografji poszczególnych regjonów, wchodzących w skład województwa naszego.

Z tą myślą Zarząd Oddziału powołał do życia Komisję Wydawniczą w składzie: J. Frankowskiego, M. Goławskiego, K. Kosińskiego, F. Ludery, E. Machaya, M. Rybarczykowej i W. Żórawskiej.

Skromny fundusz, przekazany oddziałowi naszemu po zlikwidowaniu T-wa Opieki

Układ graficzny projektował
oraz wykonał ryciny
art. mal. Czesław Sadowski

Przedruk wzbroniony

nad Sztuką, Kulturą i Pomnikami Przyrody w Województwie Białostockim p. n. „Lech-ja“—ułatwia realizację naszych zamierzeń wydawniczych.

Druga praca, jaką wypuszczamy w świat po Przewodniku po Białymstoku — pióra p. prof. F. Ludery — ma na celu dać nie tylko przewodnik dla wycieczek botanicznych w najbliższą okolicę Białegostoku, lecz ponadto,—zapoczątkować zbieranie materiałów analogicznych, obejmujących coraz szerszy region.

Przy sposobności apelujemy do wszystkich krajoznawców o rozmaitych upodobaniach specjalnych, aby owoce swych spostrzeżeń i badań zechcieli komunikować Komisji Wydawniczej i w ten sposób przyczyniali się do pogłębienia znajomości Ziemi Ojczystej.

Zarząd Oddziału Białostockiego
Polskiego T-wa Krajoznawczego.

Białystok, w grudniu 1934 roku.

W r. bieżącym Zarząd ukonstytuował się jak następuje:

Prezes—Kosiński Konstanty, v-prezesa—Frankowski Jan i Gołowski Michał, sekretarz—Zenon Drozdowski, skarbnik — Motoszkowa Jadwiga, członkowie: Szredzińska Apolonja, Franciszek Ludera, Kromin Sergjusz, Machay Eugenjusz, Gessner Zenon, Białokoz Stanisław, Komisja Rewizyjna: Barucki Leon, Dr. Białówna Irena, Starosielec Władysław.

W s t ę p

Okolice Białegostoku mają teren dosyć urozmaicony. Przez nie przechodzi wzniesienie, ciągnące się w formie progu aż do pagórków wołkowyskich, poprzecinane strumieniami rzeczek, kierujących swe wody do Supraśli i Białej.

To też jak opisuje Stanisław Karzewski „cały ten teren w epoce lodowcowej pokrywał płaszcz lodu, który to kurczył się, to rozpościerał szerzej, za każdym razem zostawiając masy głazów narzutowych, piasków, żwirów i glin.”

Prócz głazów narzutowych i glin lodowiec zostawił wzgórza morenowe, które urozmaiciły dość monotony krajobraz okolic Białegostoku. Pozostałe gliny żwiry i piaski oraz rozległe torfowiska i zalewiska wodne dały podstawę pod rozwój roślinności po ustąpieniu lodowca.

W okresie lodowcowym na ziemiach północnej Polski rosła na przedpolu lodowca roślinność tundrowa; między innymi występowała brzoza karłowata (*Betula nana*) oraz wierzby północne (*Salix reticulata* S. *myrtilloides*, S. *lapponum*). Z tego okresu mamy na ziemiach północnej Pol-

ski powyższe rośliny jako relikty*), które pozostały na torfowiskach.

Po okresie lodowcowym zapanował na ziemiach polskich klimat suchy, stepowy. Ten znowu dał życie roślinom stepowym, które w tym okresie szeroko rozprzestrzeniły się po ziemiach Polski.

Następnie klimat zmienił się na więcej wilgotny, oceaniczny. Wtedy zwiększyły swój zasięg rośliny lubiące wilgoć i zapanował na ziemiach polskich las liściasty z runem roślin, przywiązanych do niego.

Ciągłe wahania klimatyczne, jakie odbywały się w ubiegłych okresach geologicznych, rzeźbiły szatę roślinną Polski. Ze szczątków flory kopalnej znajdujących w różnych okolicach Polski, dowiadujemy się o istnieniu różnych facyj roślinnych, uzależnionych od klimatu, gleby, oraz warunków terenowych.

Również w północno-wschodniej Polsce zachowała się roślinność dawna, szczątkowa w torfach kopalnych, ilach, glinach, jako dowody na istnienie dawniej bogatych formacji roślinnych. Niektóre z roślin z epoki lodowcowej i postglacialnej potrafiły przetrwać w formie żywej oscylacje**) klimatyczne i jako relikty znajdujemy je na torfowiskach i w runie leśnym na ziemiach północnej Polski.

*) Zabytki.

**) Wahania.

Podobnie flora okolic Białegostoku, chociaż wydawałoby się mogło, że jest mało interesująca, bo w krajobrazie wszędzie dominuje las sosnowy lub sosnowo-świerkowy, a rzadziej pojawia się las mieszany, to jednak we florze runa leśnego i torfowiskowej odnajduje się gatunki rzadkie i interesujące ze względów geobotanicznych, o czym piszę poniżej.

Roślinność okolic Białegostoku

Niniejszy szkic florystyczny jest wynikiem badań, jakie przeprowadziłem w ciągu lat 1931-34 nad roślinnością okolic Białegostoku. Uwzględniłem w nim rośliny najbardziej charakterystyczne. To też daje on jedynie ogólny obraz i pogląd na rozmieszczenie i charakter roślinnych zbiorowisk w tej części kraju dotąd jeszcze niebadanych i nieopisywanych.

Stanie się on niewątpliwie zaczątkiem badań fizjograficznych regionu białostockiego.

W badaniach florystycznych ograniczyłem się do najbliższych okolic Białegostoku. Jedynie tylko flora wodna i torfowiskowa są terenowo nieco oddalone: pierwsza mieści się w jeziorze Komosa, druga na torfowisku „Czarny Ług” pod Supraślem*).

*) Miejscowości, w których przeprowadzałem badania, są podkreślone na mapce.

Jeśli chodzi o okolice Białegostoku, posiadają one w różnych miejscowościach rozmaite oblicze florystyczne.

Pierwotna roślinność zachowała się jedynie na tych terenach, gdzie gospodarka ludzka nieznacznie zmieniła warunki dawnego jej bytowania. To też ostała się ona tam, gdzie nie było można wyzyskać gospodarczo terenu n. p. bagna, torfowiska, wzgórza piaskowego, wody zastoiskowej i t. p.

Powyższym czynnikiem należy przypisać, że roślinność pozostała w tej formie, jak ją opisuję.

Aby uwypuklić i odzwierciedlić odrębności florystyczne okolic Białegostoku, zajmę się opisem roślin w poszczególnych miejscowościach.

Flora w Zwierzyńcu

Zwierzyńcem jest nazywany las na południowych przedmieściach Białegostoku. Jest on typowym lasem sosnowym, który przechodzi w mieszany, złożony z drzewostanu grabowego; gdzie jednak górne piętro zajmują strzeliste kolumny świerków (*Picea excelsa*, *P. excelsa* f. *pendula*), oraz rzadziej wyniosłe sosny (*Pinus silvestris*). Prócz graba (*Carpinus betulus*), który stanowi tutaj przewagę, spotyka się pojedyncze wiązki (*Ulmus effusa*) oraz olchy (*Alnus glutinosa*), rosnące na wilgotnych terenach.

Runo leśne jest tutaj dosyć bogate. To też od wczesnej wiosny aż do późnej jesieni można obserwować rozwijające się różne gatunki roślin, które w zupełności charakteryzują pory fenologiczne oraz są odzwierciedleniem gleby, na której rosną.

Jeszcze nieraz „północ mrozem dmucha“ *) i jeszcze śnieg brudno białymi płatami zalega ocieniony las, gdy w przyrodzie zakwitają, jako pierwszekwiaty wiosny, przyłaszczki (*Hepatica triloba* (ryc. 1), które gromadnie występując, usiniają podłoże swą piękną, szafirową barwą koron. Prawie równocześnie zakwitają nikiel i niepozorne śledziennice (*Chrysosplenium alternifolium*), **), pojawiając się na miejscach najbardziej podmokłych. Dalej wynurzają się z podłoża lasu zawilce gajowe (*Anemone nemorosa*). Te znowu bieleją śnieżno białymi koronami, obejmując las w swe posiadanie i nadając mu życie w przedwiośniu.

W lesie na glebach wilgotnych pojawiają się nieco później, zabarwiając go kwieciami i zielenią, jaskier ziarnopłon (*Ranun-*

*) Ad. Mickiewicz.

***) Dla zaznajomienia się z podanymi roślinami w tekście, odsyłam do atlasików botanicznych Marji Arct-Golczewskiej.

1) Kwiaty wiosenne.

„ letnie.

„ jesienne.

culus ficaria), jaskier płozący (*Ranunculus repens*), skrzyp leśny (*Equisetum silvaticum*), niewiele rzerzuchy gorzkiej (*Cardamine amara*), oraz w bardziej oświetlonych miejscach występuje balsamina niecierpek (*Impatiens noli tangere*). Tutaj

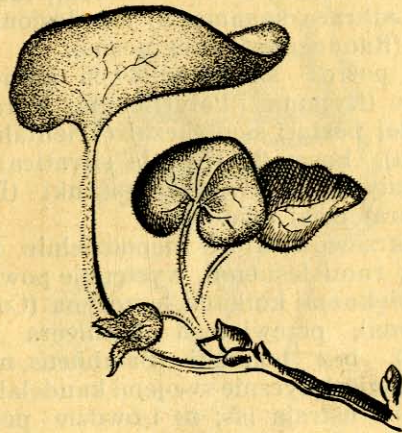
Ryc. 1.

też gdzieśgdzie zielenieją pęki liści paproci, gdzie gleba czarna, próchnicowa.

Powyższym roślinom towarzyszą jaskier kaszubski (*Ranunculus cassubicus*), zjawiający się tylko sporadycz-

nie w nielicznych okazach, oraz zawilec jaskrowaty (*Anemone ranunculoides*).

Takie gatunki roślin, jak fiołki (*Viola canina* V. *Riviniana*) są częste w Zwierzyniecu, rosnąc w bezpośrednim sąsiedztwie kopytnika [♯](*Asarum europaeum*), (ryc. 2) — o oryginalnych kwiatach—czworolistu

Ryc. 2.

(*Paris quadrifolia*), poziwnika (*Galeobdolon luteum*), nęcącego oko swą złotą barwą kwiatów wargowych i złoci (*Gagea lutea*), szafirowej dąbrówki rozłogowej (*Ajuga reptans*), płozącej się szeroko wśród runa

leśnych roślin, wonnego bluszczyka kurdybanka (*Glechoma hederacea*) i białą korony zaścielającego podłoże szczawika (*Oxalis acetosella*).

W rozrzuconych placówkach spotyka się tu i ówdzie o drobnych zielonożółtych kwiatach wyniosłą żankiel (*Sanicula europaea*), gruszyczki o pięknych kwiatach (*Pirola rotundifolia* i *P. secunda*), łuskiewnik (*Lathraea squamaria*) i owłosiony jaskier (*Ranunculus lanuginosus*).

Z pośród szmaragdowych kobierców mchów (*Hypnum* i *Polytrichum*) wyrastają o nikiłej postaci siódmaczki (*Trientalis europaea*), kosmatki (*Luzula silvatica*) oraz o pięknych lila kwiatach sasanki (*Pulsatilla pratensis*) (ryc. 3).

Z krzewów, które niepodzielnie towarzyszą runu leśnemu, występuje powiewająca pięknymi kotkami leszczyna (*Corylus Avellana*), przewierceń (*Lonicera xylosteum*), bez lekarski (*Sambucus nigra*), który majestatycznie swojemi kandelabrami kwiatów ustraja las; tu i ówdzie pojawia się wilcze łyko (*Daphne Mesereum*), które odurzającą wonią i lila różowemi kwiatami zwraca na siebie uwagę; dalej maliny (*Rubus idaeus* i *R. saxatilis*) oraz kobiercowe borówki: czarna i brusznica (*Vaccinium myrtillus*, *V. vitis idaea*.*). Te ostat-

*) Te ostatnie nazywane w Białymstoku czernicami i jagodami.

nie rośliny trzymają się miejsc piaszczystych i suchych.

Nad potokami rozkrzewiają się łoży (*Salix cinerea*), iwy (*Salix caprea*) i wierzby uszate (*Salix aurita*), które nagie i sine gałązki stroją w srebrzyste baze w przedwiośniu.

Ryc. 3.

Flora lasów w Dojlidach

Roślinność lasów w Dojlidach przed cegielnią posiada bogatsze runo leśne. Sam las jest mocno zniszczony.

Najpierw spotyka się w lesie sosnowym, o bardzo skąpem podsyciu jastrzębca (*Hieracium umbelatum*), płożące się przy-

ziemnie traganki piaskowe (*Astragalus arenarius*), wyniosłe kutnerowato-owłosiane poziomki darnice (*Fragaria viridis*); następnie znajduje się krzewy, jak jarzębinę (*Sorbus aucuparia*), strojną w kolorowe owoce w jesieni, leszczynę (*Corylus Avellana*), przewiercenią (*Lonicera xylosteum*), trzmielinę brodawkowatą i europejską (*Evonymus verrucosa*, *E. europaea*), kalinę (*Viburnum Opulus*), bez lekarski (*Sambucus nigra*), głóg (*Crataegus oxyacantha*), kruszynę (*Rhamnus frangula*), iwę (*Salix caprea*), kępowo rosnącą wierzbę płozącą (*Salix repens* f. *arenaria*) i wierzbę czarniawą (*Salix nigricans*), malinę kamionkę (*Rubus saxatilis*) i wiśnię stepową(?) (*Prunus fruticosa*(?)*); ta ostatnia nietylko śnieżnobiałym kwiatem zwraca na siebie uwagę, ale również ciemną zielenią połyskujących liści, odbijających się od tła brązowego pni sosen (*Pinus silvestris*), modrzewi (*Larix polonica*), świerków (*Picea excelca*).

Krzewy dają schronienie ptactwu. Też las rozbrzmiewa przez cały rok śpiewem ptasząt, które znajdują tu odpowiednie warunki bytowania w postaci obfitego pokarmu owoców, którego dostarczają im krzewy podszycia.

*) Okazy kwitnącej wiśni zostały odesłane do Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności — do skontrolowania.

Roślinność zielna, która tutaj w runie leśnym zajmuje dominujące miejsce, jest reprezentowana przez liczne gatunki. Wczesną wiosną zakwitają delikatnym kutnerem okryte sasanki (*Pulsatilla pratensis*), wraz z zawilcem gajowym (*Anemone nemorosa*), miódunką (*Pulmonaria obscura*) i przylaszczką (*Hepatica triloba*); nieco później ukazują się lędźwiany (*Lathyrus vernus*)—częstokroć nazywane groszkiem leśnym—wonne majowniki (*Majanthemum bifolium*), o długich wiciach dąbrówki (*Ajuga reptans*), fiołki (*Viola canina* i *Viola Riviniana*).

Koniec maja zastaje ten laszek w pełnej krasie kwiatów. Zakwitają wtedy ciemiężyki (*Vincetoxicum officinale*), o delikatnych wełnistych owocach; majestatyczna pajęcznica (*Anthericum ramosum*), krwisty bodziszek (*Geranium sanguineum*), o szafirowych kwiatach orliki (*Aquilegia vulgaris*), o różowych kwiatach lędźwian leśny (*Lathyrus silvestris* f. *oblongus*), pnący się po brodawkowej trzmielinie, o brudno żółtych kwiatach motylkowych traganek szerokolistny (*Astragalus glycyphyllos*), cieciorka (*Coronilla varia*) oraz pszeńce (*Melampyrum nemorosum*), o fioletowo żółtych przykwiatkach, pasorzytujaące na korzeniach innych roślin.

Sporadycznie rosną, ukryte w cieniu krzewów, o pięknych, żółtych, zwisających

kwiatach naparstnice (*Digitalis ambigua*), wężymord, o cytrynowej barwie kwiatów (*Scorzonera humilis*), piękne kruszczyki (*Epipactis latifolius*, *E. rubiginosa*), i wyniosłe dzwonki bonońskie (*Campanula bononiensis*).

Z innych roślin spotykane są wonne koniczyny (*Trifolium lupinaster*, *Tr. montanum*), zwabiające owady zapachem, wytworne gruszczyki (*Pirola rotundifolia*), śmiałek darniowy (*Aira caespitosa*), tonka wonna (*Anthoxantum odoratum*), żubrówka (*Hierohloe odorata*), kokoryczka (*Polygonatum multiflorum*), o jednostronnych zwisających gronach, oraz paprocie (*Aspidium filix mas*).

Dojlidy, rewir Niedźwiedziówka

Pewne florystyczne pokrewieństwo posiada las sosnowy w Dojlidach w rewirze Niedźwiedziówka. Jest on silnie ocieniony krzewami trzmieliny brodawkowej (*Evonymus verrucosa*), przewiercenia (*Lonicera xylosteum*), leszczyny (*Corylus Avellana*) i krzewiastego graba (*Carpinus betulus*).

Tutaj też występują rośliny godne uwagi. I tak piękna lilja złotogłów (*Lilium martagon* (ryc 4.) zjawia się wraz z innymi roślinami, które najczęściej rosną w lasach liściastych.

Ryc. 4.

W mroku lasu zakwitają wonne konwalje (*Convallaria majalis*), majowniki (*Majanthemum bifolium*), czworolisty (*Paris quadrifolia*), o pięknych zwisłych, śnieżno-białych gronach kwiatowych kokoryczki (*Polygonatum multiflorum*), orliki (*Aquilegia vulgaris*), rutewki (*Thalictrum aquilegifolium*), o pięknych lila pręcikach, o odorującej cytrynowej woni miodowniki (*Mellitis melissophyllum*), wijące się po krzewach lędźwiany leśne (*Lathyrus silvester*), o nikłej postaci siódmaczki (*Trientalis europaea*) i rzadko spotykane kokorycze (*Corydalis cava*), występujące u podnóża w górach morenowych oraz piżmaczki (*Adoxa moschatelina*).

Wśród runa mchów rosną na tych terenach w rozrzuconych kępach o ciemnozielonych liściach gruszczyki okrągłolistne (*Pirola rotundifolia*), gruszczyca średnia [*Pirola media*], gruszczyca jednostronna [*Pirola secunda*], oraz jastrzębce [*Hieracium umbellatum*].

W tym samym lesie na miejscach piaszczystych, gdzie podszycie stanowią wrzosi [*Calluna vulgaris*], kobiercowo rosnące w kępach brusznice [*Vaccinium vitis idaea*] i mącznica [*Arctostaphylos uva ursi*] oraz malina kamioaka [*Rubus saxatilis*], spotyka się rośliny, które rosną oddzielnie w rozrzuconych kępach, jak widłak cyprysowaty [*Lycopodium compla-*

natum], czołgający się przyziemnie, drżączka [*Briza media*], żubrówka [*Hierchloa odorata*], rojnik [*Sempervivum soboliferum*], o zimotrwałych liściach pomocnik baldaszkowy [*Chimaphila umbellata*] i łyszczec [*Gypsophila fastigata*].

Ze wszystkich roślin, jakie znajdują się w tym zespole, zasługuje najbardziej na uwagę lilja złotogłów [*Lilium martagon*]; jedna z najpiękniejszych roślin naszych lasów liściastych, o pięknych, brudnoczerwonych, nakrapianych kwiatach, wyrastających na długich, kabłąkowatych szypułkach. Jest rośliną w Polsce rzadką wogóle, a w okolicach Białegostoku posiada kresową placówkę. Jest rośliną chronioną. Jej kwiaty stały się motywem w snycerstwie ludowym w wielu okolicach Polski.

Stawy za Zwierzyńcem

Stawy położone tuż za Zwierzyńcem niewiele posiadają gatunków roślin. Tutaj wysledzić można wielkie ilości glonów nitkowatych, oraz harę [*Hara fragilis*] i rizzję [*Rizzia* sp.] i roślinność wodną, jak rzęsę [*Lemna trisulca*, *L. minor*], żabiściek [*Hydrocharis morsus ranae*], strzałkę wodną [*Sagittaria sagittaeifoliae*] i inne.

Flora łąk i stawów w Hryniewiczach

Niemalą okrasę stanowią łąki przyległe do stawów w Hryniewiczach i rozprzestrzeniające się pod lasem w Dojlidach.

Te łąny łąk w maju lub na początku czerwca, kiedy występują w całej swej krasie i przepysznej ozdobie kwietnej, zdają się być ozłoczone jaskrami (*Ranunculus acer*), *) *R. flammula* i kozibrodem łąkowym (*Trogopogon pratense*); zaróżowione firletką (*Lychnis flos cuculi*) i jakby pokryte puchem kwiatami welnianki (*Eriophorum latifolium* i *E. polystachyum*), a cudnej lila białości nadaje im kwiecie złocieni (*Chrysanthemum leucanthemum*). Rośliny te, występując w przewadze, nadają piętno całej łące. Ślicznie wyglądają przy powiewie wiatru. Zdaje się wtedy, że cały łąk łąk stanowi ogromny ocean kwietny, różnobarwny, rozkołysany nakształt jednej, olbrzymiej fali kwietnej, postępującej i rozlewającej się, zda się w nie-skończoność...

Prócz powyższych roślin, występują jeszcze następujące gatunki: bóbrek trójlistny (*Menyanthes trifoliata*), o pięknych białych kwiatach dziewięciornik (*Parnasia palustris*), zakwitający w jesieni — dalej gnidosz bagienny (*Pedicularis palustris*)

*) Nie podaje traw, jakie tutaj występują, gdyż stanowią najpospolitsze gatunki.

i turzyce (*Carex variae* sp.), przybrzeżnie zjawiające się nad stawami.

Z krzewów częste są tutaj płożąca wierzba [*Salix repens*], wierzba laurowa [*Salix petandra*], łoża [*Salix cinerea*], oraz brzoza omszona [*Betula pubescens*].

W stawach zaś rośnie wolnopływający żabiściek [*Hydrochalis morsus ranae*], pograżone kłęczami w wodzie grązele [*Nuphar luteum*] i grzybienie [*Nymphaea alba*]; dalej wywłócznik [*Myriophyllum verticillatum*], rogatki [*Ceratophyllum demersum*], oraz bujna roślinność przybrzeżna, którą reprezentują kępy sitów [*Juncus* sp.], rogoże o ciemnych pałkach kwiatostanowych i turzyce [*Carex* sp.].

Roślinność „błot” pod Pietraszami i „Błota”

Błotniste błonia pod Pietraszami i t.zw. „Błoto” na przedmieściu Skorupy—żywią roślinność torfowisk niskich—z której wymieniam najbardziej charakterystyczne dla tego zespołu.

Ze sfagnetów wyrastają świbka błotna (*Triglochin palustre*), tu i ówdzie niepozorny misiurek [*Myosirus minimus*], piękne fiołki błotne [*Viola palustris* i *V. epipsila*], rzerzucha [*Cardamine amara*], paproć [*Aspidium thelypteris*]. Dużo tu turzyc oraz krzewów, jak olcha [*Alnus glutinosa*], brzoza [*Betula pubescens*] oraz wierzby: laurowa [*Salix petandra*], uszata [*Salix aurita*], łoża [*Salix cinerea* f. *aquatica*] i płożąca [*Salix repens*].

Flora lasu Pietrasze

W lesie sosnowym „Pietrasze“ spotyka się następujące rośliny, jak łyseczca [*Gypsophila fastigata*] kępowo rosnącą głowienkę wielkokwiatową [*Brunella grandiflora*], traganka piaskowego (*Astragalus arenarius*), traganka szerokolistnego (*Astragalus glycyphyllos*), gruszyckę jednostronną (*Pirola secunda*), gruszyckę okrąglistą i pomocnika (*Chimaphila umbellata*) oraz jastrzębce (*Hieracium variae* sp.)

W podmokłych zaś olszynach spotykamy piękne okazy zerwy kłosowej (*Phyteuma spicatum*), i pierwiosnka wyniosłego (*Primula elatior*).

Flora jeziora „Komosa“

W czasie moich wycieczek florystycznych po okolicach Białegostoku zainteresowałem się również florą wodną jeziora „Komosa“.

Tutaj obraz flory ma dość różnorodne oblicze w zależności od miejsca, z którego czyni się obserwacje.

Przed naszymi oczyma przesuują się barwne widoczki krajobrazowe.

Cudnie wygląda las trzciny (*Phragmites communis*) i manny wodnej (*Glyceria aquatica*) i powiewający w takt wiatrom ślicznymi sinemi wiechami i przeplatany czernią owocującej pałki wodnej (*Typha angustifolia* i *T. latifolia*). Każde zakole i każdy

ostrów—jeziora daje nam odrębną całość widoczek.

Całą serję obrazków tworzą płożące się po bagnie krzaki wikliny (*Salix purpurea*), objęte spletem psianki słodkogorza (*Solanum dulcamara*), kielisznika [*Volulus sepium*] lub chmielu [*Humulus lupulus*], a tła tej wzajemnej splątanie roślinnej nadaje kwitnąca kremowo więzówka [*Filipendula ulmaria*], krwawnica [*Lythrum salicaria*] lub żywokost [*Symphytum officinale*].

Małowniczo wyglądają sylwety wierzb, które obsiadły brzegi jeziora i starymi zmurszałymi konarami muskają jego toń.

W cieniu tych starców—wierzb—życie roślinne dość monotony przedstawia obraz. Poducha roślin pokrywa wodę przy brzegu, dalej zaś prześwieca tafla lustrzanej wody, zajęta przez pas oczeretów, wśród których tu i ówdzie na kształt zabłąkanej łodzi wyłania się na jej powierzchnię grono osoki aloesowatej [*Stratiotes aloides*], żabiścieku [*Hydrocharis morsus ranae*], rzęsy wodnej [*Lemna trisulca*, *L. minor*] lub kępa pływającej turzycy [*Carex paniculata*, *C. rostrata*, *C. vesicaria*].

Zupełnie inny, kontrastowy obraz przedstawiają nam wody jeziora na miejscach otwartych i słonecznych. Tutaj panują w całej swej okazałości i piękności grzybień [*Nymphaea alba*], grązele [*Nuphar lu-*

teum], osoki aloesowate [*Stratiotes aloides*] rdestnice [*Potamogeton natans*] i rdesty wodne [*Polygonum amphibium* f. *natans*].

Flora brzeżno-wodna stanowi znowu kompleks roślin, rosnących zwarcie na płytkich wodach jeziora, tworzących poduchę chwiejną, uginającą się pod stopami.

W skład tej roślinności wchodzi następujące gatunki: jeżogłówka [*Sparganium ramosum*], rogoża [*Typha angustifolia*], manna wodna [*Glyceria aquatica*] trzcina [*Phragmites communis*] i skrzypy [*Equisetum limosum* i *E. palustre*].

Z innych roślin, występując tylko kępowo, zjawiają się kosaciec [*Iris pseudo-acorus*], więzówka [*Filipendula ulmaria*], rdest [*Polygonum amphibium*] szczaw [*Rumex crispus*], szalej, [*Cicuta virosa*] sit [*Juncus conglomeratus*], jaskier [*Ranunculus lingua*], knieć błotna [*Caltha palustris*], żywokost [*Symphytum officinale*], tojeść [*Lisymachia vulgaris* i *L. nummularia*] i przetacznik [*Veronica beccabunga*].

Stosunkowo rzadko występują w towarzystwie powyższych roślin okrężnica bagienna [*Hottonia palustris*], łączeń baldaszkowy [*Butomus umbelatus*] wywłócznik [*Myriophyllum verticillatum*] i nadwodnik [*Elatine elsinastrum*].

Zespół trzciny zajmuje dość duże przestrzenie na wodach jeziora. Inne gatunki

roślin rzadko się tutaj spotyka, gdyż trzcina rośnie zwarcie.

Również na uwagę zasługuje zespół skrzypowo-jeżogłówkowy, gdzie przewagę mają tutaj skrzypy [*Equisetum limosum* i *E. palustre*], oraz jeżogłówka [*Sparganium ramosum*] wraz z tatarakiem [*Calla acorus*].

Inne rośliny w ten zespół wchodzi tylko sporadycznie, gdyż jeżogłówka podobnie, jak trzcina rośnie zwarcie, zakorzeniając się w mule kłęczami, które rostowo szybko rozprzestrzeniają się, zajmując coraz to dalsze tereny.

W pobliżu jeziora w podmokłych olszynach spotykałem czermień błotną [*Calla palustris*] o pięknych, buławkowatych kwiatach.

Roślinność torfowiska „Czarny Ług”

W czasie jednej z botanicznych wycieczek zwiedziłem torfowisko położone pod Suprasłem t. zw. „Czarny Ług”, odznaczające się bardzo charakterystyczną roślinnością.

Torfowisko rozłożyło się w nieckowatym zagłębieniu, otoczonym wzgórzami morenowymi, które porasta piękny las sosnowy.

Na torfowisku występuje roślinność właściwa temu zbiorowisku, a najważniejszą jest żórawina drobnoowocowa (*Oxycoccus microcarpa* Turcz.), rośnie w niewiel-

kich kępach, płożąc się wśród torfowców; tworzy mieszane darnie wspólnie z żórawiną bagienną (*Oxycoccus quadripetala*).

Z pośród innych roślin rosnących na torfowisku zasługuje na uwagę sosna bagienna (*Pinus silvestris*), obwieszona porostami oraz tulące się do pni sosny wrzośy (*Calluna vulgaris*); dalej bagno (*Ledum palustre*), napawające aromatyczną wonią powietrze; borówka pijanica (*Vaccinium uliginosum**) obok borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus*), brusznicy (*Vaccinium vitis idaea*), i modrzewnicy (*Andromeda polyfolia*), o wąskich, podwiniętych i jakby skórzastych liściach.

Pod niemi rośnie rosiczka okrągłolistna (*Drosera rotundifolia*), stała mieszkanka torfowisk, czychająca na błakające się owady—oraz bagnica (*Scheuchzeria palustris*)—roślina pochodzenia północnego—dzisiaj rzadko spotykana na torfowiskach północnej Polski. W epoce postglacjalnej występowała bardzo obficie na ziemiach polskich.

Z innych roślin znajduje się tutaj węłnianki (*Eriophorum vaginatum*) i turzyce (*Carex varia* sp.).

W pierścieniu wód, otaczających mszar torfowiskowy, rosną nadwodniki [*Elatine elsinastrum*] i bóbrki [*Menyanthes trifoliata*].

*) Łochynia.

Najbardziej interesującą rośliną torfowiska jest żórawina drobno-owocowa [*Oxycoccus microcarpa*], której stanowiska w Polsce już opisałem w „12 Roczniku Ochrony Przyrody“.

To też dla lepszego zobrazowania jej występowania na ziemiach naszych przytaczam wzmiankowany opis. „Drobna ta krzewinka pochodzenia północno-wschodniego, podawana była w ostatnich czasach kilkakrotnie z ziem polskich, mianowicie z Mirakowa na Pomorzu, z nadleśnictwa Nowogródzkiego [rewir Jacuki], z torfowiska w Strutymiu pod Doliną w Karpatach wschodnich. Na torfowisku „Na Czerwonym“ na Podhalu zbierała ją w r. 1929 międzynarodowa wycieczka geografów roślin [V. J. P. E.], o czym w sprawozdaniu zjazdu podał R. Soò“.

„Ogólny zasięg *Oxycoccus microcarpa* zdaje się wskazywać na jej arktyczne pochodzenie“.

Stanowisko żórawiny drobnoowocowej pod Supraślem jest dalszym ogniwem łańcucha jej rozerwanych placówek na ziemiach Polski.

Z powyższego przeglądu widać, że okolice Białegostoku posiadają dość bogatą i interesującą roślinność. Tutaj botanik może wysledzić rośliny pochodzenia północnego, które może znaleźć we florze torfowiskowej oraz rośliny południowo-

zachodnie, które odszukać może w runie roślinności leśnej.

Dalsze badania nad zasięgami niektórych z tych roślin rzuca światło na pochodzenie i znaczenie ich kresowych placówek oraz konieczność ich ochrony.

Zusammenfassung

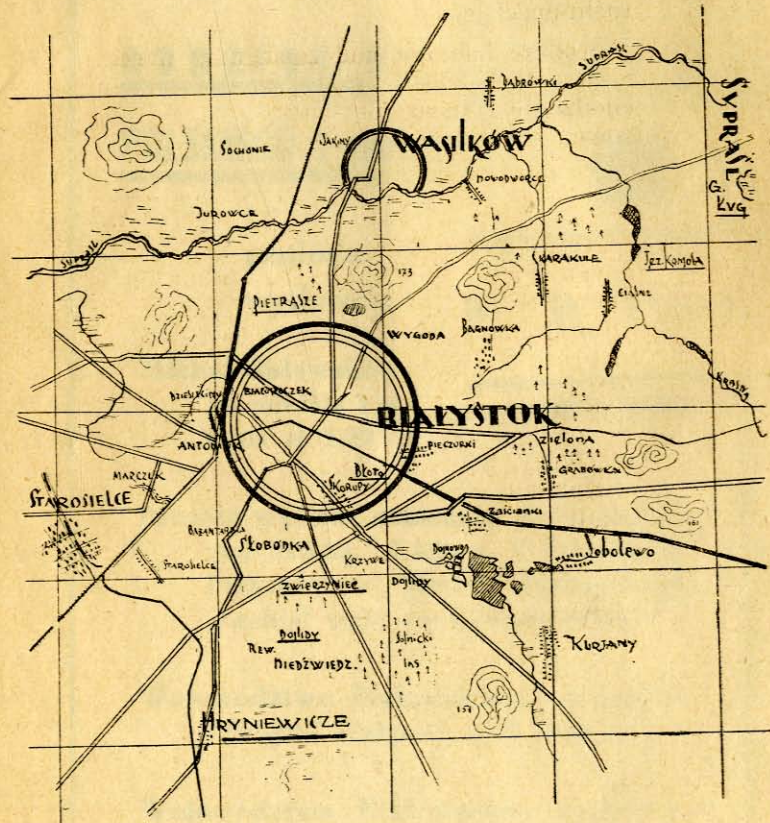
Der Verfasser berichtet über einen neuen Fund von *Oxycoccus microcarpa* Turcz., *Scheuchzeria palustris* L., *Drosera rotundifolia* L., *Lilium martagon* L. *Prunus fruticosa* Pall. und vielen anderen Pflanzen, die er in der Umgebung von Białystok gefunden hat.

Okazy zielnikowe flory zostały złożone w Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Białystok, w grudniu 1934 r.

282797

201 —
ODDZIAŁ B

POLSKIEGO T-wa KRAJOZNAWCZEGO

posiada na składzie
wydawnictwa własne:

Michał Goławski—Białystok. Przewodnik
po mieście i okolicy. Białystok 1933.
Cena zł. 1.20

Ponadto wydane nakładem T-wa Opieki
nad Sztuką, Kulturą i Pomnikami
Przyrodą w Wojew. Białostockim
„Lechja“ ozdobne wydawnictwa.

**Województwo Białostockie. Przeszłość
i Zabytki.** Białystok 1929. Cena zł. 1.—

Województwo Białostockie. Krajobraz.
Białystok 1930. Cena zł. 1.50

282 797

=====
Drukarnia
„Lechia”
Białystok
Rynek
Kościuszki 15
Telefon 6-11
=====